

mines sense bearing and qualitative features of norms of criminal responsibility for violence or threats of violence against judges and the other judicial persons.

Key words: international and legal standards, criminal responsibility, judge and the other judicial persons, public status, violence, threat, national criminal law, separate legal norm, qualifying elements of an offence.

УДК 343.227

Д. М. НАВРОЦЬКИЙ

*Дмитро Миколайович Навроцький, аспірант
Інституту держави і права ім. В. М. Корецького
НАН України*

ІСТОРИКО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ВИКОНАННЯ НАКАЗУ АБО РОЗПОРЯДЖЕННЯ ЯК ОБСТАВИНИ, ЩО ВИКЛЮЧАЄ ЗЛОЧИННІСТЬ ДІЯННЯ

Історія розвитку українського законодавства відбувалася протягом багатьох століть. Воно формувалося під впливом багатьох різних факторів, зокрема, одним із яких було те, що територія України довгий час перебувала у складі багатьох держав таких як: Литовська держава, Австро-Угорщина, Річ Посполита, Російська імперія. Правова система України зазнавала постійного впливу тієї чи іншої держави, однак при цьому на основі давньоруських пам'яток права створювалися нові акти законодавства. Значного впливу зазнало й кримінальне законодавство в цілому.

Дослідження будь-якого явища є неможливим без його аналізу в історичному аспекті. Це дозволяє виокремити головні ознаки об'єкту дослідження та його зміни за певний період часу. Не виняток – дослідження правової системи держави, у тому числі законодавства.

Вказані проблеми досліджувалися багатьма науковцями, серед яких: Х. М. Ахметшин, І. Й. Бойко, Ф. С. Бражнік, М. В. Васильєв, Д. В. Веденін, О. А. Герцензон, Н. І. Загородніков, С. М. Іншаков, О. С. Кобліков, В. М. Кудрявцев, В. І. Курляндський, М. І. Колос, О. М. Костенко, О. О. Кваша, В. В. Лунєєв, В. П. Маслов, І. М. Мацкевич, П. П. Музиченко, А. А. Піонтковський, А. Н. Полев, Є. В. Прокопович, В. В. Романов, А. О. Скальковський, В. С. Самойлов, А. А. Тер-Акопов, Б. С. Утевський, І. Б. Усенко, Є. Ю. Ушаков, В. М. Чхиквадзе, В. П. Шупленков, Д. І. Яворницький та інші.

У період розбудови незалежної Української держави, становлення її правової системи актуальним стає звернення уваги вченими на правову спадщину українського народу¹. Саме тому, **метою статті** є дослідження виконання наказу або розпорядження як обставини, що виключає злочинність діяння, в історичному розвитку.

Особливу увагу в дослідженні історії українського кримінального права, вчені приділяють періоду XIV – початку XVI ст., оскільки саме у цей період відбувається розвиток вітчизняного кримінального права, становлення якого почалося в добу Київської Русі.

Разом із тим, слід враховувати, що першими нині відомими русько-візантійськими джерелами, в яких виявлено норми кримінально-правового змісту, були міждержавні договори, укладені від імені руського народу великими князями руськими Олегом (911 рік) та Ігорем (944 рік) з імператорами-самодержавцями візантійськими Леоном (Олександром, Костянтином) та відповідно, Романом (Костянтином і Стефаном)².

Інститут обставин, що виключають злочинність діяння, вперше згадується у тексті «Короткої Правди». Так, творці «Короткої Правди» в X-XI ст. унормували необхідну оборону та порядок затримання злочинців. Схожі за суттю норми зустрічаються в Литовському Статуті та «Права за якими судиться малоросійський народ». Це свідчить про наявність у двох останніх актах спільних коренів, одним з яких є «Руська правда»³. Хоча і «Руська правда» не містить норм про виконання наказу як обставини, що виключає злочинність діяння, все одно цей документ заслуговує на особливу увагу, оскільки вперше згадує такий інститут обставин, що виключають злочинність діяння, та стає першоджерелом для наступних актів.

Активного розвитку давньоруське кримінальне законодавство зазнало в період перебування українських земель у складі Великого Князівства Литовського. Це пов'язано із прийняттям у 1529 р. Статуту Великого Князівства Литовського, кодифікованого акту звичаєвого права, народів, що входили до його складу. Так, у Статуті з'являється такий вид злочину, як злочини проти військової служби та оборонних об'єктів. Наказ як обставина, що виключає злочинність діяння, притаманний правовідносинам влади та підпорядкування, які, на нашу думку, у вказаний період знаходили своє відображення саме у військовій сфері.

Розділ другий Статуту «Про оборону земську» регулював порядок організації й несення військової служби та забезпечення її матеріального комплектування. Крім того, встановлювалася суворота кримінальна відповідальність військовослужбовців за порушення обов'язків⁴. Однак, норми про непокору чи невиконання наказу в даному розділі були відсутні, а інститут обставин, що виключають злочинність діяння, з часів «Руської Правди» залишився без змін.

Особливе місце в історії розвитку кримінального права на Українських землях належить запорізькому козацтву, причиною започаткування якого у 1516 р. стали постійні зазіхання на Руські землі сусідніх державних утворень. Однак, даний період створення козацтва не пов'язаний із прийняттям писемних актів, оскільки правовідносини між козаками регулювалися за допомогою звичаїв. Писемні акти, які містили норми кримінально-правового характеру з'являються лише у другій половині XVII ст. й пов'язані із прийняттям Універсалів гетьмана.

Універсали гетьмана Богдана Хмельницького є важливим правовим джерелом, оскільки переважна більшість універсалів, незалежно від свого основного змісту, вказують на певний злочин як суспільно небезпечне діяння або бездіяльність та можливе покарання за вчинене⁵. Серед злочинів в універсалах виділялися й військові, а основним військовим злочином було невиконання військового наказу гетьмана. Однак згадки про наказ як обставину, що виключає злочинність діяння, в Універсалах гетьмана відсутні.

Невдачі в національно-визвольній боротьбі є наслідком підписання у 1654 р. військово-політичного договору Руської держави з Московським царством. Так, для українських земель починається досить складний період, під час якого правова система зазнає значного впливу. Приймається велика кількість актів, зокрема «Права, за якими судиться малоросійський народ», однак значної уваги заслуговує період законодавчої епохи Петра I.

Так, у вказаний період вперше на законодавчому рівні згадується про виконання наказу як обставини, що виключає злочинність діяння. В Артикулі військовому Петра I 1715 р. відображена характеристика діяння військовослужбовця, вчиненого за наказом його начальника, при цьому існувала заборона на обговорення наказів начальника. Артикул 29 визначав: «Подчиненный от всякого непристойного разсуждения об указах, которые ему от его начальника даны, весьма воздержатся... Ибо начальнику принадлежит повелевать, а подчиненному послушно быть. Онный имеет в том, что он приказал, оправдаться, а сей ответ дать, как он повеленное исполнил». У тлумаченні до цього артикулу вказувалося: «Начальнику подлежит повелевать, а подчиненному послушному быть. Онный имеет в том, что он приказал, оправдаться, а сей ответ дать, как он повеленное исполнил»⁶. З наведеного артикулу слідує, що підлеглий не мав права обговорювати накази начальника, а лише мав право доповісти про виконання відданого наказу.

В артикулі 30 зазначається: «Есть ли от вышних офицеров указами что повелено будет, а против того кто имеет припомнить нечто, чрез которое он чает его величества интересу более вспомоши, или опасаемое какое нещастие и вред отвратить, тогда он должен сие честно своему командиру донести, или когда он время к тому иметь может, мнение свое фелтмаршалу или генералу самому с покорностию объявить. Буде его припомнение не за благо изобретено будет, тогда долженствует он то чинить, что ему повелено»⁷.

Аналіз даного артикулу дозволяє зробити висновок, що підлегли наділялися правом висловити свою думку щодо відданого їм наказу, якщо вони вважали, що цей наказ зашкодить інтересам служби або призведе до інших шкідливих наслідків. Більш того, солдату дозволялося зі своєю думкою звернутися до генерала або фельдмаршала, але, якщо начальство вирішило, що думка підлеглого помилкова, то підлеглий зобов'язаний був виконати відданий йому наказ.

На особливу увагу заслуговує Артикул 53, розміщений у главі п'ятій «О всякой салдатской работе»: «Ежели кто из офицеров салдатам, под командою его сушым, что-нибудь прикажет, которое к службе его величества не касается, и службе салдатской непристойно, тогда салдат не должен офицера в том слушать, и имеет сие в военном суде объявить; за сие онный офицер, по состоянию дела, от воинского суда накажется». У наведеному Артикулі зазначено про те, що підлеглий має право не виконувати наказ офіцера, якщо офіцер вимагає вчинити дії, які не входять до обов'язків солдата. Іншими словами, солдат може бути звільнений від відповідальності за невиконання наказу офіцера, відданого за межами його повноважень. Очевидно, що наказ, який відданий офіцером з перевищенням службових повноважень, вважається незаконним, і за його віддання офіцер підлягає відповідальності⁸.

Необхідно також звернути увагу на артикул 120, який зазначає: «Буде же офицеры и солдаты без всякой причины допустят коменданта прежде времени, и не видя крайней нужды, на аккорд сдаваться, и оному от того не отсоветуют, или в том его не удержат, тогда как офицерам, так и солдатам учинить против 117 артикула. Того в таком случае противление не только допущено, но и повелено таким образом, что если офицеры усмотрят, что комендант без нужды крепость сдать похочет, тогда имеют оные приступя к нему прекословить, и преклонять его к должности. А ежели его от намерения такового уговорить не можно, оного заарестовать, и другого между собою вместо него избрать, и тако всевозможным образом оную крепость оборонять должны»⁹. Наведений артикул передбачає відповідальність для підлеглих, які виконали незаконний наказ («сдача крепости без крайней нужды») і вимагає від підлеглих не тільки невиконання даного наказу, а й арешту командира, який віддав цей наказ.

Зазначимо, що Військовий Артикул Петра I також передбачав відповідальність для особи, яка віддала незаконний наказ. Так, відповідно до артикулу 160: «Ежели кто кому прикажет кого смертно убить, онный також яко убийца сам имеет казнён быть смертию, а именно голову ему отсечь»¹⁰.

Слід погодитися із позицією Д. В. Веденіна, який вважав, що Артикул військовий ще не містив окремої норми, яка регулювала правовідносини, пов'язані із відповідальністю за виконання наказу або розпорядження, хоча окремі правила, все ж таки можна виокремити¹¹.

Ретроспективне вивчення вітчизняного законодавства епохи Петра I в частині відображення кримінально-правового інституту виконання наказу чи розпорядження дозволяє стверджувати, що саме військовий

Артикул Петра I поклав початок зародження названої обставини, що виключає злочинність діяння. Дослідження положень даного зводу військово-кримінальних законів Петра I показує, що самостійної норми, яка б регулювала питання виконання наказу чи розпорядження, у той час ще не існувало, але були закладені умови для її формування, що відобразилися в наступному: 1) виконання наказу офіцера для підлеглого було строго обов'язковим, при цьому існувала заборона на обговорення наказів начальника; 2) підлеглий міг висловити свою думку про доцільність відданого командиром наказу, якщо це не вплине на своєчасність виконання відданого наказу; 3) особа, що віддала незаконний наказ, підлягає відповідальності на рівних умовах з виконавцем; 4) у деяких випадках виконання незаконного наказу не тягло відповідальності виконавця, якщо ним були висловлена незгода з даним наказом¹².

Наступним етапом у розвитку законодавства про виконання наказу стало прийняття «Уложення про покарання кримінальні та виправні» 1845 р, в якому містився розділ V «О преступлениях и проступках по службе государственной и общественной», ст. 423 якого встановлювала: «За всякое нарушение обязанности повиновавшихся своим непосредственным и главным начальникам, как поставленным над ними по закону властям, все состоящие на службе государственной и общественной лица подвергаются определяемым в следующих 424, 425, 426, 427 и 428 статьях, сообразно с родом и степенью их вины, наказаниям и взысканиям».

У наведеному положенні сфера дії законодавства про виконання наказу охоплювала не тільки військову, а й цивільну службу. Однак, були передбачені випадки звільнення від відповідальності особи, яка відмовилася виконувати незаконний наказ. Так, ст. 424 містила положення: «За явно оказанное в делах службы начальству ослушание, кроме случая, если бы начальник потребовал чего-либо противозаконного, виновный приговаривается...»¹³. Крім того, встановлювалася відповідальність для начальника, який віддав незаконний наказ «...за сие: самой высшей мере определенных за то противозаконное дело наказаний»¹⁴.

Відтак, віддання незаконного наказу визнавалася обставиною, що обтяжує покарання, а особа, що віддала незаконний наказ підлягала найсуворішому покаранню, передбаченому за злочин, вчинений підлеглим на виконання даного злочинного наказу.

Однак, підлеглий не звільнявся від відповідальності за виконання явно злочинного наказу. Так, ст. 403 встановлювала, що підлеглий, який виконав наказ або бажання начальника, знаючи, що це суперечить закону, підлягає покаранню, проте в меншому розмірі в порівнянні з особою, що віддала наказ, так як в силу п. 6 ст. 134 виконання наказу начальника за загальним правилом розглядалося як обставина, що пом'якшує покарання¹⁵.

Наступним етапом у розвитку законодавства про виконання наказу є прийняття «Кримінального уложення Російської Імперії» 1903 р. Вказане Уложення містило у главі «Об условиях вменения и преступности деяния» ст. 44, яка встановлювала: «Не почитается преступным деяние, учиненное во исполнение приказа по службе, данного надлежащей властью, в пределах её ведомства, с соблюдением установленных правил, если приказ не предписывал явно преступного»¹⁶.

Крім того, слід зазначити, що встановлювалися чіткі критерії для віддання наказу, який вважався законним. Наказ має бути відданий:

- 1) по службі;
- 2) уповноваженою особою;
- 3) у межах повноважень особи, яка його віддає;
- 4) у визначеній формі;
- 5) наказ не має містити явно злочинного¹⁷.

Відтак, у «Кримінальному уложенні Російської Імперії» 1903 р. вперше на законодавчому рівні було закріплено чіткі критерії до визнання наказу обставиною, що виключає злочинність діяння.

У радянський період норма про виконання наказу як обставини, що виключає злочинність діяння була відсутня. У Кримінальному кодексі УРСР 1927 р. серед військових злочинів проти «порядку служби та підлеглості» було передбачено кримінальну відповідальність за невиконання військовослужбовцем наказу, законно відданого йому по службі начальником.

Разом із тим, СРСР 18 березня 1954 р. ратифікував Конвенцію про запобігання злочину геноциду та покарання за нього від 9 грудня 1948 р., яка передбачала покарання не лише осіб, які вчинили злочин геноциду, прикриваючись наказом, а й осіб, які діяли злочинно за внутрішнім наказом¹⁸.

У період незалежності України інститут виконання наказу як обставини, що виключає злочинність діяння, вперше закріплюється на законодавчому рівні в Конституції України. Так, у ст. 60 Основного закону визначено, що ніхто не зобов'язаний виконувати явно злочинні розпорядження чи накази¹⁹. Дані положення Конституції України знайшли своє відображення й у Кримінальному кодексі України 2001 р. (далі – КК України), який значно розширив перелік обставин, що виключають злочинність діяння та об'єднав їх в окремий розділ. Розділ VIII Загальної частини КК України серед обставин, що виключають злочинність діяння, визначає наказ або розпорядження. Стаття 41 КК України встановлює, що заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам визнається правомірним, якщо воно було вчинено з метою виконання законного наказу чи розпорядження²⁰. Відповідальність передбачена саме за виконання явно злочинного наказу або розпорядження.

Разом із тим, у кримінальному законодавстві відсутнє загальне поняття наказу чи розпорядження, явно злочинного наказу чи розпорядження, за виконання яких саме і передбачена кримінальна відповідальність, що, у свою чергу, створює колізію інтересів для особи, яка його виконує, а також проблему притягнення до відповідальності осіб за заподіяння шкоди правоохоронюваним інтересам при виконанні наказу або розпорядження на практиці.

Кримінальне законодавство Української держави розвивалося протягом тривалого часу й дійшло до нас у багатьох пам'ятках давньоруського права. Зазнало воно впливу й інших держав, зокрема Великого Князівства Литовського, Речі Посполитої та Російської імперії. Інститут обставин, що виключають злочинність діяння, вперше було закріплено в «Руській Правді», а сам документ став першоджерелом для багатьох актів того часу. Виконання наказу як обставини, що виключає злочинність діяння вперше з'являється у військовому Артикулі Петра I (1715 р.). Незважаючи на те, що самостійної норми, яка б регулювала виконання наказу, не було, саме військовий Артикул Петра I поклав початок зародження названої обставини, що виключає злочинність діяння. Вперше на законодавчому рівні наказ як обставину, що виключає злочинність діяння було закріплено у «Кримінальному уложенні Російської Імперії» 1903 р. й було визначено основні критерії його законності.

Повне кримінально-правове регулювання ця обставина отримала з прийняттям у 2001 році КК України, в якому вперше виконання наказу та інші обставини були виокремлені в самостійний розділ.

¹ П'яті юридичні читання : матеріали Міжнародної наукової конференції 23–24 квітня 2009 р. – К.: Вид-о НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – С. 127.

² Колос М. І. Кримінальне право в Україні (X – початок XXI століття) / Колос М. І. – К.: Острог, 2011. – С. 111.

³ Там само. – С. 118.

⁴ Там само. – С. 127.

⁵ Козаченко А. Злочини і покарання в Україні-Гетьманщині за універсалами Богдана Хмельницького (1648–1657 роки) / Козаченко А. // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4 (35). – С. 120–126.

⁶ Российское законодательство в X–XX вв. Т. 4. / под общ. ред. О. И. Чистякова. – М.: Юридическая литература. – 1986. – С. 333–334.

⁷ Там само. – С. 333–334.

⁸ Уголовное право в эволюционирующем обществе: проблемы и перспективы : сборник научных статей по материалам международной научно-практической конференции 29 июня 2012 года / ред. кол.: С. Г. Емельянов [и др.]. – Курск: Юго-Зап. гос. ун-т, 2012. – С. 24–26.

⁹ Российское законодательство в X–XX вв. Т. 4. / под общ. ред. О. И. Чистякова. – М.: Юридическая литература, 1986. – С. 338.

¹⁰ Там само. – С. 358.

¹¹ Веденин Д. В. Исполнение приказа или распоряжения как обстоятельство, исключающее преступность деяния: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Веденин Дмитрий Витальевич. – Екатеринбург, 1999. – С. 17.

¹² Уголовное право в эволюционирующем обществе: проблемы и перспективы : сборник научных статей по материалам международной научно-практической конференции 29 июня 2012 года / ред. кол.: С. Г. Емельянов [и др.]. – Курск: Юго-зап. гос. ун-т, 2012. – С. 28.

¹³ Российское законодательство в X–XX вв. Т. 6. / под общ. ред. О. И. Чистякова. – М.: Юридическая литература, 1988. – С. 283–284.

¹⁴ Там само. – С. 286.

¹⁵ Талаев И. В. Обоснованный риск, исполнение приказа или распоряжения и отправление профессиональных функций в условиях военной службы: дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Талаев Илья Владимирович. – Москва, 2015. – С. 41–42.

¹⁶ Российское законодательство в X–XX вв. Т. 9 / под общ. ред. О. И. Чистякова. – М.: Юридическая литература, 1994. – С. 285.

¹⁷ Талаев И. В. Вказана праця. – С. 43.

¹⁸ Буняк В. С. Кримінальне право. Загальна частина. Історико-правове дослідження. – К.: Юрінком Інтер, 2015. – С. 65.

¹⁹ Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

²⁰ Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 2341-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

Резюме

Навроцький Д. М. Історико-правовий аналіз виконання наказу або розпорядження як обставини, що виключає злочинність діяння.

Стаття присвячена дослідженню такої обставини, що виключає злочинність діяння, як виконання наказу або розпорядження. У своїй роботі автор зазначає про необхідність дослідження історії розвитку законодавства України, у тому числі, що стосується розвитку кримінального законодавства й такої обставини, як виконання наказу або розпорядження.

Значна увага приділена автором інституту обставин, що виключають злочинність діяння за законодавством України у різні історичні періоди, передумовам формування такої обставини, як виконання наказу або розпорядження та першій появі такої обставини у законодавстві України.

Ключові слова: наказ, розпорядження, виконання наказу або розпорядження, обставина, що виключає злочинність діяння, Руська Правда, Універсал гетьмана, Артикул Петра I.

Резюме

Навроцький Д. М. Історико-правовий аналіз виконання наказу або розпорядження як обставини, що виключає злочинність діяння.

Стаття присвячена дослідженню такого обставини, що виключає злочинність діяння, як виконання наказу або розпорядження. В своїй роботі автор відзначає необхідність дослідження історії розвитку законодавства України, в тому числі, що стосується розвитку кримінального законодавства й такої обставини, як виконання наказу або розпорядження.

Значительное внимание уделено автором институту обстоятельств, исключающих преступность деяния по законодательству Украины в разные исторические периоды, предпосылкам формирования такого обстоятельства, как выполнение приказа или распоряжения и первому появлению такого обстоятельства в законодательстве Украины.

Ключевые слова: приказ, распоряжение, исполнение приказа или распоряжения, обстоятельство, исключающее преступность деяния, Русская Правда, Универсал гетмана, Артикул Петра I.

Summary

Navrotskiy D. Historical and legal analysis of the order or arrangement execution as circumstances precluding criminality.

The article concerning such circumstances precluding criminality, as the order or arrangement execution. The author says about the necessity of studying the history of the legislation of Ukraine, including those relating to the development of criminal law and such circumstances as the order or arrangement execution.

What is more, the author of the article pays special attention to the institute of circumstances precluding criminality according to the legislation of Ukraine in different historical periods prerequisites of such circumstances as the execution of an order or arrangement and the first appearance of such circumstances in the legislation of Ukraine.

Key words: order, arrangement, order or arrangement execution, circumstances precluding criminality, Russian True, Hetman's Universal, Petro I Article.

УДК 343.241

Б. Б. УМАНЕЦЬ

Богданна Богданівна Уманець, аспірантка Класичного приватного університету

ПОНЯТТЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ САНКЦІЙ ТА СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ВСТАНОВЛЕННЯ ЇХ МЕЖ

У науці кримінального права приділяється велика увага визначенню поняття «санкції» та висвітленню сучасної проблематики встановлення меж кримінально-правових санкцій. Для висвітлення останнього необхідно також ознайомитися із науковими дослідженнями щодо впливу принципів кримінального права на законодавець встановлення меж кримінально-правових санкцій, оскільки ці питання є доволі дискусійними як у теорії кримінального права, так і в практичній діяльності.

Поняття кримінально-правової санкції, принципів кримінального права при побудові кримінально-правових санкцій висвітлені в наукових роботах багатьох вчених, зокрема: М. І. Бажанова, Ю. В. Бауліна, І. Г. Богатирьова, В. О. Гацелюка, Т. А. Денисової, В. К. Дуюнова, В. Є. Квашиса, О. О. Книженко, І. Я. Козаченка, О. М. Литвака, О. М. Литвинова, І. С. Ноя, А. О. Пінаєва, В. М. Трубникова, В. І. Тютюгіна, О. Г. Фролової, В. В. Яроша та багатьох інших. Незважаючи на таку достатню велику увагу із боку науковців до вчення про покарання, про кримінально-правову санкцію, про принципи кримінального права та їх вплив на формування санкцій, зазначена тема і зараз потребує наукового дослідження.

У чинному кримінальному законодавстві, зокрема в загальній частині КК України, законодавець не надає визначення поняттю «санкції» та не розкриває її сутність. Єдина норма, в якій вживається термін «санкція», це п. 1 ч. 1 ст. 65 КК України, в якій законодавець зазначає, що суд признає покарання в межах, встановлених у санкції статті (санкції частини статті) Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за вчинений злочин. Таким чином, законодавець пов'язує санкцію Особливої частини КК України не з видом та розміром покарання, а з відповідальністю за вчинений злочин.

Саме тому в науці кримінального права і досі ведеться дискусія з приводу визначення «санкції», адже виходячи із розуміння кримінального закону (п. 1 ч. 1 ст. 65 КК України) можна зробити висновок, що законодавець ототожнив поняття «санкція» та «покарання». Однак існує інша думка багатьох вчених, згідно з якою ототожнювати ці поняття недопустимо.

Щоб зрозуміти поняття «санкція», потрібно насамперед знати, що в перекладі з латинської під поняттям *sanktio* розуміється «найсуворіша постанова».

Безліч різноманітних визначень поняття «санкція» наведено і в юридичних енциклопедіях, та всі вони в основному зводяться до того, що санкція – це державний запобіжний захід, який застосовується до правопорушника¹, складова норми права, яка в разі невиконання норми визначає заходи державного примусу, головним чином у формі примусу², міра відповідальності за порушення диспозиції³.

У наукових роботах визначення санкції також далекі від однаковості. Так, Т. А. Денисова зазначає, що санкція – це обов'язкова складова статті (або частини статті) Особливої частини КК України, яка містить у собі модель виду й обсягу покарання, адекватного суспільній небезпечності злочинного діяння. Санкція розкриває правовий аспект кримінального покарання, вказуючи на його вид та обсяг, виконуючи при цьому роль моделі кримінального покарання, передбаченого за вчинений злочин⁴. А. П. Козлов вказав, що кримінально-